

ELS PRIMERS ENREGISTRAMENTS DE SARDANES I EL SEU ENTORN.

Com més s'endinsa en l'estudi de les primeres gravacions més es valora l'enorme transformació, el miracle de la subsistència i la possibilitat d'escoltar, avui, alguna d'aquelles primeres gravacions de sardanes impressionades a una cara. Sols cal observar detingudament la fotografia d'un estudi de gravació de 1.900. Sembla poc menys que un miracle que d'aquí en pugui sortir alguna cosa bona o no.

Avui intentaré donar una panoràmica de la Catalunya del primer decenni del segle XX, època en que es fan les primeres gravacions de sardanes. Refrescar la memòria sempre és recomanable.

La paternitat de la paraula "**entorn**" no és nova ni l'inventà un entrenador holandès del Barça. Si mal no recordo és pròpia del pensador Ortega i Gasset que afirmava "Yo soy yo i mis circunstancias" El dit filòsof en deia "**circunstàncies**", avui en diem "**entorn**".

És evident que mai podrem comprendre correctament els fets si no els considerem dins del seu entorn, on possiblement, hi trobarem les respostes a les dificultats del seu desenvolupament i als singulars camins seguits fins avui. No sempre hi ha una explicació clara.

La crisi colonial de 1.898, ocasionada per la pèrdua de totes les colònies d'ultramar, sacseja i fa trontollar l'estat espanyol, mentre a Catalunya coincideix amb una etapa d'expansió des de tots els punts de vista. Catalunya era la "fàbrica d'Espanya", d'una Espanya que havia perdut el tren del progrés i la modernitat.

Visió socio-laboral.

Acabem el segle XIX, amb una Catalunya que, superada la greu crisi de la fil·loxera, és capdavantera en el progrés agrari. La indústria tèxtil, especialment llana i cotó, està totalment consolidada i arrelada. Els seus punts febles són; el preu de l'energia i la manca de comunicacions. Les comunicacions es milloraran amb l'aplicació de la darrera fase del decret de "desamortització" posat en pràctica pel govern central i invertint part dels diners en carreteres i instal·lacions ferroviàries.

Els industrials i comerciants fan les "amèriques" a Catalunya amb els aranzels imposats als productes d'importació pels governs dels reis Alfons XII i sobre tot Alfons XIII a instàncies del empresaris catalans, . Recordem l'època de la febre de l'or, es a dir, la dècada 1.875-1.885. Al final d'aquesta època els empresaris per abaratir el cost dels productes industrials recorren a la ma d'obra barata sobre tot de dones i nens. Aquest fet, com no podia d'una altra manera, indigna i posa en peu de guerra al món sindical ja arrelat a casa nostra. A l'inici del segle XX, els sindicats cansats de reivindicar, passen a l'acció violenta i la reacció serà l'aparició dels sindicats grocs, els pistolers a sou d'alguns empresaris irresponsables.

El 1.902 Espanya reconeix el dret de vaga, promulga la llei del descans dominical i els obrers demanen una jornada de 8 hores. Demanen; però costarà d'aconseguir-ho.

La patronal justifica els sous baixos adduint que si el cost del producte es dispara a l'alça no hi haurà consum ni interior ni exterior. Aquest idea i la de comprar maquinària moderna que prescindiria de més de la meitat dels obrers són les amenaces dels empresaris.

Catalunya, mai millor dit, navega a tota vela important i exportant productes cap a les amèriques, especialment a Cuba. Per l'indústria catalana el consum interior són engrunes. L'activitat industrial a les conques del Llobregat i afluent és molt considerable, a pesar dels precaris mitjans de transport. Tota aquesta activitat tant frenètica no es veu reflectida en la nòmina dels treballadors.

Socio-política.

Catalunya sempre s'ha distingit com un País acollidor de migració. A inicis del segle XVIII contava amb poc menys d'un milió d'habitants. El desenvolupament industrial i l'Exposició Universal de 1.888, farà que s'acabi el segle doblant la població. No tot aquest increment demogràfic són emigrants. Cal recordar que en aquella època a les llars s'hi podia contar entre 5 i 10 fills, variant ,considerablement , entre l'àmbit rural i l'industrial tot i l'aparició de les pestes que feien estralls entre la població.

Reprenent el fil de la migració cal dir que era, majoritàriament , de la resta de l'estat espanyol. A la fi del segle XX s'arribarà a més de sis milions, es a dir, en un segle s'ha triplicat la població.

A l'inici del segle XX, es funda un partit polític de marcat signe nacionalista català: "**La Lliga Regionalista**" encapçalada per Enric Prat de la Riba que continuarà l'esperit de la Renaixença: l'estima i l'urc de ser català.

El "fet català" comença a preocupar al govern central , que com sol succeir, pren una mesura molt subtil: sembrar cugula entre el blat. Alejandro Lerroux, un "polític" al més pur estil de l'escola grega dels "sofistes" aterra com a caigut de Madrid amb l'objectiu de difondre una política demagògica obrera i anticatalana. Tenia el camp preparat i l'adob necessari per arrelar: el descontent de les masses obreres i part de l'emigració no integrada. En les eleccions de 1.908 es produeix la derrota de "**Solidaritat Catalana**" i la victòria de les tesis lerrouxistes suposarà un fre a les aspiracions catalanes. Caldrà un nou agrupament de partits de signe catalanista per fer front a la nova situació.

El 1.907 La Lliga i d'altres partits nacionalistes com Unió Catalanista, Nacionalistes republicans, els Federals, els liberals i fins i tot els Carlins, s'uniren per formar "**Solidaritat Catalana**" presidida per en Prat de la Riba i Francesc Cambó amb la intenció de seguir les "Bases de Manresa i arribar a un Estat Català dins una Federació espanyola." Ves per on, aquesta, avui, encara és una aspiració del nostre poble. Valguem Déu! és veritat que "Nihil novo sub sole", que res es nou, tot està inventat.

El primer decenni del segle XX s'acabarà amb la setmana tràgica, una resposta brutal contra el reclutament de joves per lluitar a les colònies del Nord d'Àfrica. La joventut creia que no valia la pena morir per aquelles posicions.

Pels que tenien algun calerò i pels que necessitaven endeutar-se ja podien contar amb els bancs "Hispanoamericà, La Banca Jover, el banc Biscaia, La Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis. Com podeu comprovar els catalans som previsors de mena.

Els malalts i accidentats afiliats, es clar, eren atesos per la "Fundació de la mutualitat l'Aliança", tot una novetat en aquell temps.

Cultura

El 1.905 Barcelona estrena la línia de tren Barcelona-Sarrià, que és la primera línia electrificada de l'estat espanyol i els barcelonins veuran començar les obres del Palau de la Música dirigides per l'Arquitecte Lluís Domènech i Muntaner.

Malauradament també es produiran els primers assalts a les redaccions de les publicacions de signe nacionalista català: "**La Veu de Catalunya**" i del "**Cu-Cut**". Els assaltats eren oficials de l'exercit adduint que aquestes publicacions menyspreaven les accions de l'exercit espanyol. Els oficials ofesos presenten una denuncia al govern militar de Lleida on l'autoritat màxima, un Tinent Coronel, era ni més ni menys que en Francesc Macià que fallà en contra de l'exercit. Aquest acte va ser l'inici del fi de la carrera militar de l'avi Macià.

El 1.904 un jove enginyer industrial, Pompeu Fabra, edita una "**Sil·labari català**" i un tractat "**d'ortografia catalana**" que són els capdavanters sobre filologia catalana. El 1.912 sortirà la primera "**Gramàtica Catalana**" i l'any següent les "**Normes ortogràfiques**." En Pompeu Fabra per aquella data impartia classes de química i matemàtiques a la universitat de Bilbao i com passatemps estudiava filologia. Des de Barcelona se'l recordava i s'esperava el seu retorn a casa seva, Barcelona.

El 1.906, tindrà lloc a Barcelona el primer **Congrés Internacional de la Llengua Catalana** i un any més tard es fundarà l'**Institut, d'Estudis Catalans**. El mestre Pompeu Fabra participà activament als dos esdeveniments.

La classe mitja emergent gaudeix i assisteix tant al teatre líric català com a l'anomenat "genero chico" (sarsuela), de moda a la capital de l'estat. El teatre líric català també eren obres d'un sol acte i es representaven a la majoria de locals de Barcelona. Els teatres principals, que no únics, eren: **El Liceu, El Tivoli, El Dorado, El Principal...** Per cert que qui-sap-les sardanes del mestre E. Morera són àries del teatre líric català: La Santa Espina, Baixant de la Font del gat, La nit de l'amor, L'Empordà...

Esbarjo:

Els potentats podien "fardar" passejant-se amb un flamant cotxe "**Hispano Suiza**" fet a Catalunya i els amants del cinema podien veure pel·lícules gravades als estudis "Films Barcelona" i "Hispano Films". Llavors no hi havia problemes de doblatge; el cinema era mut i els músics tenien una possibilitat més de trobar feina: acompanyar pel·lícules amb el piano.

Els afeccionats al cant coral, podien gaudir dels concerts de la "Coral Euterpe" (diumenge al matí als jardins "Euterpe"), "La Catalunya nova" del mestre Morera, o de l'Orfeó Català de Lluís Millet, i moltes d'altres masses corals del moment.

La paraula "vacances" era desconeguda pel món obrer, i fins i tot pels insaciabls empresaris i els típics senyors "Esteva" Els que s'ho podien permetre, fugien del calor i platja buscant racons frescs de la nostra geografia. Formaven aquell grup selecte anomenat "veranejants" tots blanquets i de bon veure: el color torrat del sol no feia senyor.

Resumint diria que a Catalunya hi ha una classe alta minoritària, farcida de diners i una classe obrera que viu quasi al llindà de la pobresa. Es el desequilibri propi d'un país en desenvolupament. Tots els membres de la família, inclosos els nens de més de set anys han de fer jornades laborals de 9 hores per guanyar uns sous de 8 pts/setmana. Si, si, 8 pts/setmana, quan un quilo de pa costava al voltant de 10 cms. L'obrer malvivia a pesar del fruits del seu hortet al que dedicava el dia de descans, mentre la mestressa feia "dissabte" i endreçava la casa per que els dies feiners no s'hi podia distreure.

La dieta era monòtona i magra: hortalissa, llegums, patates. El dia de cobro es saldaven les deutes setmanals a les botigues i es podien permetre el luxe de menjar menuts, vísceres i/o cansalada. Algun dia entre setmana es podia anticipat el diumenge menjant un tros de bacallà ranci i molt i molt salat. Però sobre tot: que no falti el pa de cada dia.!

L'entorn de la sardana (1.900-1.910).

Resumint podria dir que:

- A Barcelona i zona de influència, laboralment, hi ha una enorme activitat industrial; però s'hi són minso.
- L'activitat sindical està molt desenvolupada, amb uns sindicats de caire anarquista i no exempts de violència.
- El País està mancat de medis de comunicació i escasseja l'energia per moure la creixent indústria.
- Progressa el sentiment de catalanitat, el fet català, amb l'aparició d'homes il·lustres com: Prat de la Riba, Pompeu Fabra, Cambó, Rusiñol, A. Guimerà i un llarg etc tot i la manca de fonaments del nostre idioma. Fins a 1.1913 en Pompeu Fabra no editarà les "**Normes ortogràfiques**" i el 1.917, sota la seva direcció, es redactarà un diccionari de la nostra llengua. Tot aquest fenomen s'anomenava el "separatisme catalan" un fet que era mal vist pel govern espanyol i, per posar-hi remei, ens envia al sofista Alejandro Lerrroux. Apliquen la seva dita: "Divide y vencerás".

La majoria de barcelonins passen de les primeres gravacions de discs i cilindres de música. Criden l'atenció com a novetat; però prefereixen escoltar la música en viu. L'opció de la música "enllaunada" fa de pobres. La música ballable, marxes militars, folklore i sardanes comença a estar arrelada cap als anys 10-15. La clàssica i/o d'òpera no s'imposa fins als anys 20.

Cal recordar que la sardana, d'una forma majoritària, encara no havia calat a Barcelona. La sardana era una dansa de l'Empordà que començava a guanyar adeptes a Barcelonès després del multitudinari concurs de les festes de la Mercè de 1.902. Si abans algunes cobles empordaneses havien visitat Barcelona, no era per l'interès dels barcelonins sinó més bé pels residents empordanesos a la Ciutat Comtal, que treballen, estudien o fan el soldat. Aquest col·lectiu, en general, conta amb pocs medis econòmics per comprar un gramòfon i els discs corresponents. En conjunt comportava un dispendi d'unes 400 a 500 pts, llavors una autèntica fortuna, tot i que ja existia les "facilitats" de pagament.

La primera cobla de Barcelona fou la "**Principal Barcelonina**" del barri de Sant Andreu i la cobla "**Badalonina**" l'any 1.908. Dos anys més tard es constituirà la cobla "**Barcino**". Caldrà esperar fins entrar a la segona dècada per trobar les dues cobles més importants: **La Barcelona** i cobla **Popular**. Això demostra ben a les clares que la sardana no s'havia imposat a Barcelona i molt menys a Tarragona i Lleida. La sardana, doncs, encara no es pot considerar la dansa dels catalans. És una dansa empordanesa que, cada vegada amb més embranzida, va captivant i conquerint els cors dels catalans.

Les gravacions de discs de sardanes s'inicien el 1.905, s'incrementen considerablement el 1.906, arriben al zenit el 1.907, baixen en picat el 1.908, arriben a mínims el 1.912 i comencen la revifalla el 1.914, quan alguns discs (Gramòfon) ja es fabriquen a casa nostra.

Al meu criteri les raons d'aquest fet bàsicament són:

Un producte car i d'un mercat reduït, d'un producte que implica un considerable dispendi de diners i destinat a un tipus de públic d'un escàs poder adquisitiu. Calia una reducció dràstica de despeses de fabricació. El 1.908 la casa Odeon farà una gran aportació tècnica al problema: la gravació a dues cares. El disc manté el preu de venda però conté doble quantitat de música. El segon factor per reduir despeses fou, sens dubte, les reedicions de gravacions.

L'ordre de les cobles que més quantitat de discs van gravar es: La Principal de la Bisbal, Els Montgrins, la Principal de Peralada i la "Unió Cassanense". La cobla "Antiga Pep" de Figueres fa la guerra pel seu compte enregistrant, quasi exclusivament, amb la poderosa marca francesa "Pathé" o la "Disque Aerophone", filial de l'anterior, que comporta un equip de música singular i no compatible.

Aquest és, al meu criteri, l'entorn i la realitat dels enregistraments de sardanes fets des de 1.905 fins a 1.910. Després de llegir aquest article comprendreu per què és una aventura trobar en bon estat i restaurar alguns d'aquests vells discs.

Aprofito l'ocasió per felicitar les festes a tots els nostres lectors. Bon Nadal i feliç any 2.004.

A. Torrent